

LUND UNIVERSITY

Sverige har fackligt världsrekord

Kjellberg, Anders

Published in:
LO-tidningen

1988

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Kjellberg, A. (1988). Sverige har fackligt världsrekord. *LO-tidningen*, 67(20), 8-9.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

SVERIGE HAR FACKL

HUR KOMMER det sig att den fackliga organisationsgraden varierar så kraftigt mellan olika länder? I Sverige är nu 86 procent av löntagarna fackligt organiserade. I USA är det bara 18 procent.

En förklaring till den höga organisationsgraden i Sverige är att den svenska fackföreningsrörelsen på en och samma gång är mer centraliserad och mer decentraliserad än i USA. Det gör det svenska facket mer motståndskraftigt i tider av arbetsgivaroffensiv och ideologisk motvind. En annan förklaring är att facket administrerar A-kassorna.

Det menar sociologen Anders Kjellberg vid Lunds universitet. Han deltar för närvarande i ett internationellt forskningsprojekt "Facklig organisering i Västeuropa efter 1945".

Anders Kjellberg menar också att de fackliga organisationsnerna i Sverige kommer att behöva en ny och slagkraftigare organisationsform på central nivå.

'Utvecklingen bådärr för ett nytt jättelikt industrilöntagarfack'

Under 1980-talet har andelen fackligt anslutna löntagare sjunkit i de flesta västliga industriländerna. Störst är nedgången i de länder som har en medelhög eller låg facklig organisationsgrad. I Storbritannien var 43 procent av löntagarna med i facket 1985. Det är elva procentenheter under 1980 års nivå. Den italienska nedgången var under samma period åtta procentenheter. Resultatet är 36 procent fackligt organiserade 1985. I USA har den minoritet av löntagarna som tillhör någon fackförening krympt till 18 procent 1986 och 18 procent 1987. Bottennoteringen innehas dock av Frankrike där endast var sjunde löntagare numera är medlem av en fackförening.

Betydligt bättre har de fackliga organisationerna klarat sig i länderna med hög organisationsgrad. I Finland och Belgien ligger andelen fackanslutna på en förändrat hög nivå (80 respektive 74 procent 1986). I Sverige och Danmark har anslutningsgraden fortsatt stiga till nya världsunika toppnoteringar. Idag är så mycket som 86 procent av de svenska löntagarna med i facket (mot 83 procent 1980). Om de deltidssarbetande (1-19 timmars arbetsvecka) tas med blir uppgången hela 5 procentenheter från 78 procent 1980 till 83 procent 1986). I Danmark har de fackliga organisationerna gått fram från ungefär lika mycket under 1980-talet som de brittiska gått tillbaka.

En ofrånkomlig fråga är varför utvecklingen går så starkt isär mellan olika länder. Varför finner vi en hög och stigande organisationsgrad på en del håll och en låg och fallande på andra?

Klyftor vidgas

Till en början vill jag peka på den massarbetslöshet som råder i många länder. Den har försvagat fackets ställning i bland annat Storbritannien. Men den brittiska fackföreningsrörelsen befinner sig inte alls i en så djupgående

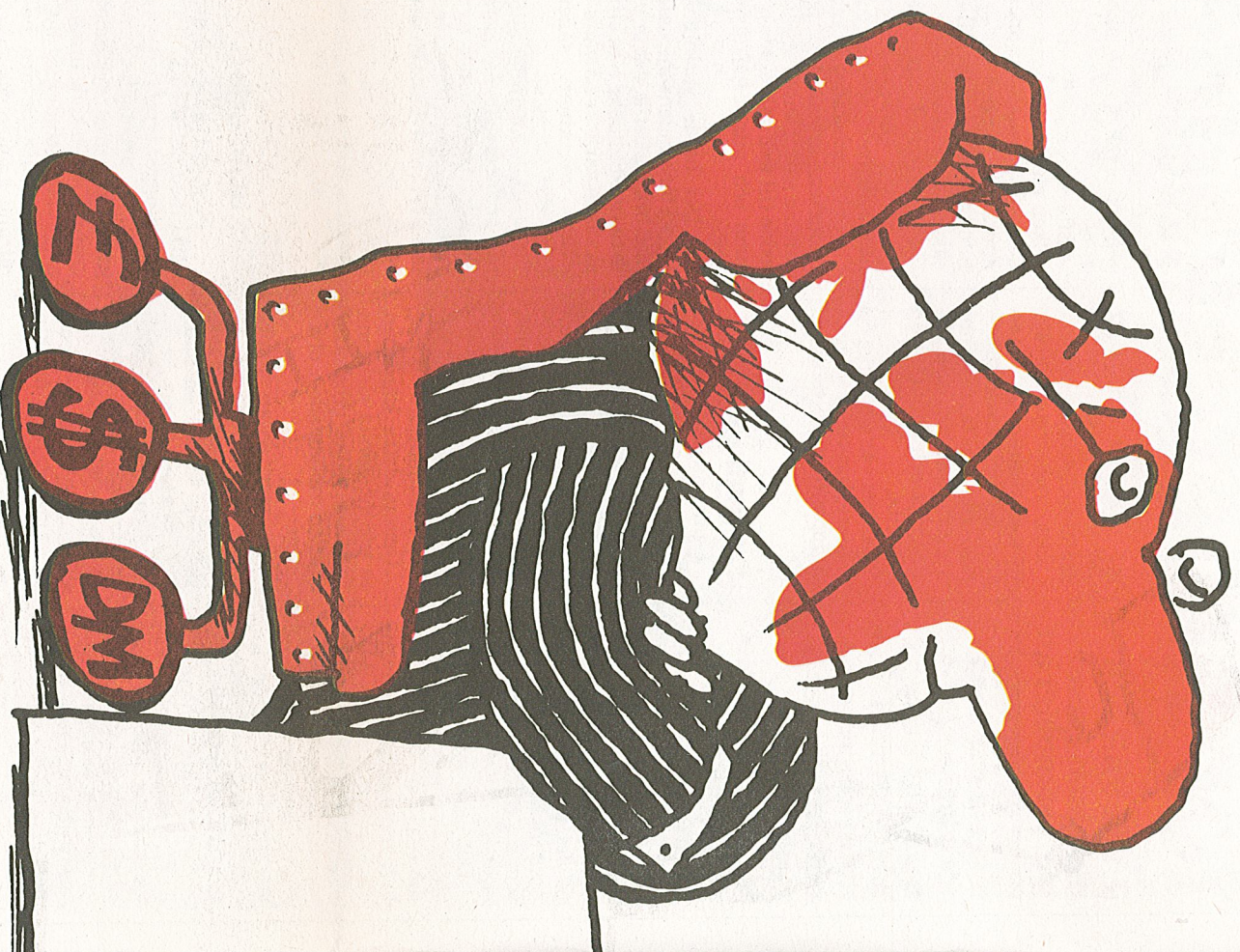
kris som den amerikanska. Organisationsgraden hos *sysselsatta* löntagare i Storbritannien är tre gånger högre än i USA. Om de arbetslösa ej tas med blir den brittiska organisationsgraden nämligen 50 procent 1985 (istället för 43 procent). Arbetslösheten förklarar cirka en femtedel av de brittiska fackföreningarnas tillbakagång sedan 1980 (då 59 procent av de sysselsatta tillhörde facket).

I avsaknad av fackliga arbetslöshetskassor och aktiv arbetsmarknadspolitik lämnar de briter som råkar ut för arbetslöshet fackföreningarna. Det påverkar, liksom frånvaron av fackliga konfliktfonder, motivationen att tillhöra facket också hos dem som har en anställning. Att de brittiska fackföreningarna tappat kontakten med de arbetslösa vidgar klyftan mellan att ha ett jobb och att vara arbetslös.

Ett särdrag hos de fyra länderna med högst andel fackligt anslutna (Sverige, Danmark, Finland och Belgien) är att de alla har fackliga a-kassor i en eller annan form. I Danmark har kombinationen av fackliga a-kassor och massarbetslöshet utan tvakan bidragit till den kraftigt ökade uppslutningen bakom facket, från 74 procent av löntagarna 1980 till hela 84 procent 1985. I Sverige, som saknar massarbetslöshet av dansk eller brittisk omfattning, har understöd från facket vid de under 1980-talet allt vanligare arbetsmarknadskonflikterna kanske spelat en lika betydelsefull roll för att motivera fackligt medlemskap som a-kassorna.

Karaktär och styrka

Facklig understödsvärksamhet utgör dock långtifån någon huvudförklaring till den höga svenska organisationsgraden. Den finner man snarare i den svenska fackföreningsrörelsens uppbyggnad och sätt att fungera i kombination med arbetarrörelsens karaktär och styrka i sin helhet. I min avhandling "Facklig organisering i tolv länder" (Arkiv förlag

1983) fann jag att den svenska fackföreningsrörelsen på en och samma gång är mer centraliserad och decentraliserad än i länderna med en låg organisationsgrad.

Finnmaskigt nät

I bland annat USA och Storbritannien saknas slagkraftiga centralorganisationer för arbetare och tjänstemän. I andra länder är den fackliga organisationen på arbetsplatsnivå svag eller praktiskt taget icke-existerande, till exempel i Västtyskland, Nederländerna, Frankrike och fram till 1960-talets slut också Italien. De västtyska och holländska företagsråden är inga egentliga fackliga organ då de representerar samtliga anställda oberoende om de är med i facket eller ej.

I Sverige har kombinationen av starka centralorganisationer som LO och TCO, förbund med en bred medlemsammansättning och ett finnmaskigt nät av fack- och verkstadsklubbar, utgjort en utomordentlig tillgång ur facklig styrkesynpunkt. Det har medfört att den svenska fackföreningsrörelsen är förhållandevis motståndskraftig under perioder av ar-

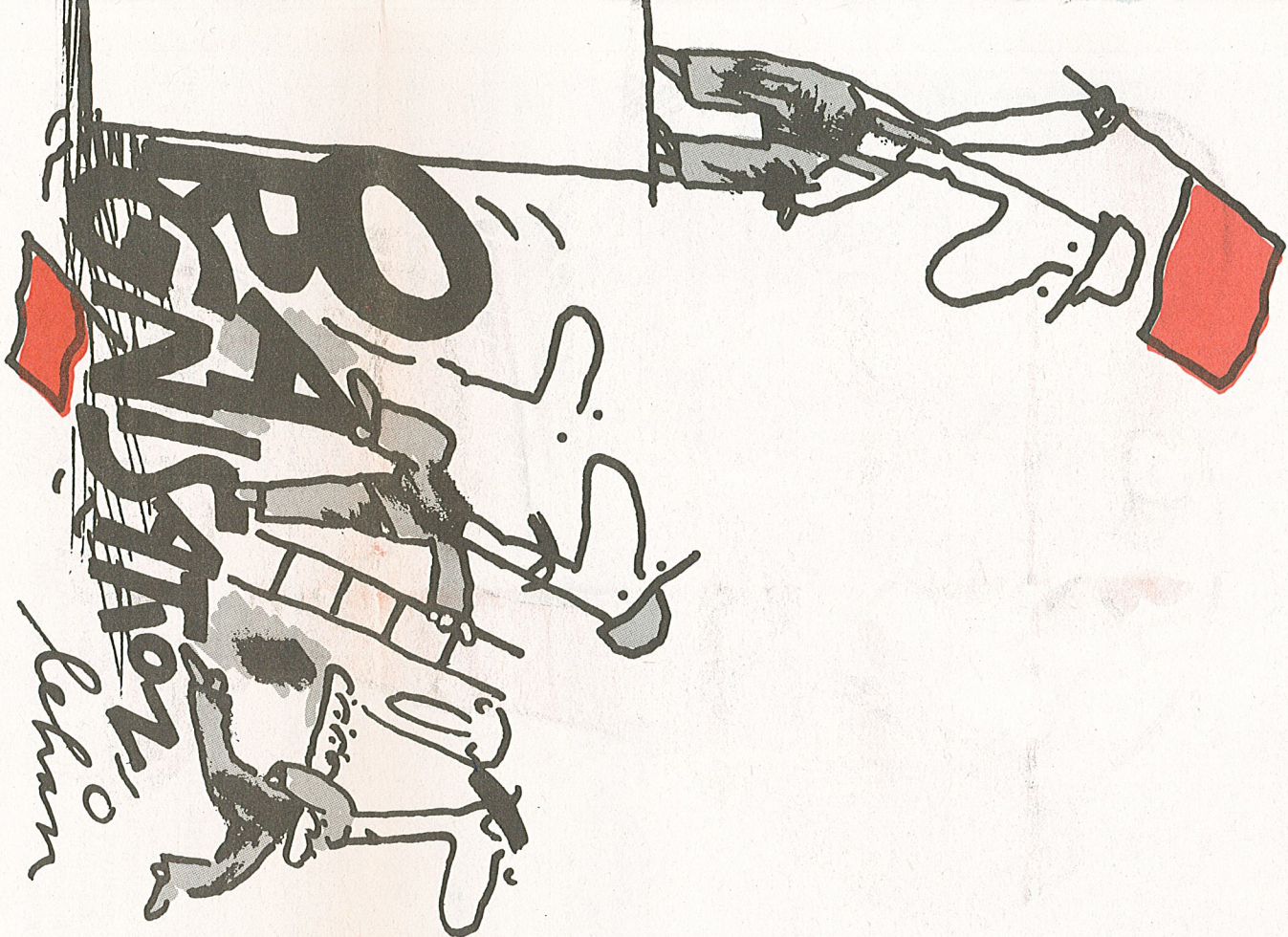
betsgivaroffensiv och ett för löntagarna kärt politiskt-ideologiskt klimat. Stabiliteten har också främjats av den svenska arbetarrörelsens enhetlighet och betydande totala styrka.

I länder med en politiskt-religiöst delad fackföreningsrörelse som Frankrike och Italien har motsättningarna mellan olika riktningar i regel intensifierats under fackliga defensivperioder med en ytterligare försvagning som resultat. Där till kommer en ovanligt svag och splittrad politisk borgerlighet i Sverige. Det kontrasterar mot de starka konservativa partierna i de stora västliga industriländerna.

Anti-fackligt

Dessa omständigheter förklarar varför arbetarrörelsens oförhålliga politisk-ideologiska konjunkturväxlingar får betydligt mindre *genomslagskraft* i Sverige än i många andra länder med allt vad det betyder för styrkeförhållandena på arbetsmarknaden och för den fackliga organisationsgraden. I samma riktning har verkat att de ekonomiska konjunkturväxlingarna inte medfört nå-

IGT VÄRLDSREKORD

Teckning: LARS-ERIK HÅKANSSON

gon massarbetslöshet i Sverige efter 1930-talet.

Framför allt i Italien och Frankrike har organisationsgraden fluktuerat starkt. Under arbetaröreseoffensiven strax efter andra världskriget tillhörde 46 procent av de franska löntagarna facket och 44 procent av de italienska. De starkt anti-fackliga strömningarna under det kalla kriget pressade ned den franska organisationsgraden till 21 procent 1954 och 19 procent 1962. Den korta franska löntagarmobiliseringen i samband med majrevolten 1968 medförde endast en blygsam uppgång. 1975-85 sjönk andelen fackligt anslutna från 21 till endast 15 procent. Detta extremt låga tal undervärderar dock det franska fackets styrka då många fackföreningar i första hand går in för att organisera fackliga aktiviteter, så kallade militanter.

På motsvarande sätt sjönk den italienska organisationsgraden från 40 procent 1950 till 22 procent 1966-67, men den långvariga och mer djupgående arbetsmobiliseringen med början under den "heta hösten" 1969 fick betydligt större återverkningar än i Frankrike. En sorts

upplevde vid det kalla krigets intåg (bland annat ny arbetslagstiftning 1947). Anti-fackliga arbetsgivarstrategier har efterhand brett ut sig även till traditionellt välorganiserade industribranscher med följd att andelen fackligt anslutna industriarbetare sjunkit kraftigt, dvs det amerikanska fackets kärnrunder.

Styrkans betydelse

För det andra upplever *alla* västliga industriländer liknande strukturförändringar, men det förefaller drabba fackföreningarna främst i de länder där de redan är svaga och befinner sig på defensiva. Den stigande svenska organisationsgraden hör således ihop med offensiva fack som både har ambitionen och styrkan att organisera samtliga löntagargrupper. Svagheten hos strukturförändringsargumentet belyses också av vad som hände i Storbritannien 1968-79. Då steg andelen fackanslutna från 43 till 55 procent, trots att arbetskraftens sammansättning blev allt oförmånligare ur facklig synvinkel. Under denna period av löntagaroffensiv som föregick Thatcherregeringen ökade till exempel industri tjänstemännens anslutningsgrad från 15 till 44 procent. Det understyrker betydelsen av styrkeförhållandenas utveckling på arbetsmarknaden och i politiskt-ideologiskt avseende.

Naturligtvis återspeglas de internationella vågorna av löntagar- och arbetsgivaroffensiver också i Sverige även om de inte direkt kan avläsas i den fackliga organisationsgraden. Det är sant att Sverige utmärks av internationellt sett ovanligt slagkraftiga och initiativrika fackliga organisationer. Men detsamma kan sägas om arbetsgivarorganisationerna. Den svenska borgerlighetens svaghet på den politiska scenen står i hjärt kontrast till kapitalets organisatoriska och ekonomiska styrka. Dess koncentration och internationalisering torde vara världsunik.

ABB – en facklig utmaning

Inte minst Asea Brown Boveri-affären innebär en utmaning ur facklig synvinkel. Det har inte bara att göra med det nya bolagets utpräglad transnationella karaktär med huvudkontoret placerat i Schweiz. Slående är de fackliga organisationernas svaga ställning i de kontinental ABB-länderna. Endast cirka en tredjedel av de schweiziska eller västtyska löntagarna tillhör idag en fackförening.

En annan utmaning består i SAFs och Verksladsföreningens strävan att decentralisera förhandlingssystemet, i sis-

ta hand ända med till företagets- och arbetsplatsnivå (en nivå som i sig blir alltmer centraliserad till följd av kapitalkoncentrationen). Någon regelrätt "japanisering" blir dock knappast aktuell i Sverige. Den fackliga kombinationen av centralisering och decentralisering utgör, tillsammans med den höga organisationsgraden, ett hinder för en sådan utveckling. Men de fackliga organisationerna kommer troligen att tvingas gå in för organisatoriska innovationer och omgrupperingar. Koncernfackligt samarbete över nationsgränserna är redan på väg att förverkligas. En ny centraliserad konstellation kan urskiljas i den senaste avtalsrörelsen. Det är inte otänkbart att det nära samarbetet mellan Metall och SIF förbåddar fördelningen av facket på klubbnivå. Vidare håller gränslinjen mellan industrins arbetare och tjänstemän på att suddas ut. Om inga organisatoriska slutsatser dras härav bäddar det för ökade motsättningar mellan olika fack. Samtidigt existerar det i Sverige flera gymnasma förutsättningar för en sådan nyskapelse. Såväl SIF som LOs industriförbundsprincipen. En följd härav är att SIF, precis som de andra facken, rymmer stora låglönegrupper.

Gränser suddas ut

För en sådan utveckling talar inte bara behovet av en slagkraftig organisationsform på central nivå för att bemöta arbetsgivarernas strävanden i en tid då såväl LOs som PTKs roll minskar i avtalsförhandlingarna. Ett industrifack skulle också betyda en förstärkning av facket på klubbnivå. Vidare håller gränslinjen mellan industrins arbetare och tjänstemän på att suddas ut. Om inga organisatoriska slutsatser dras härav bäddar det för ökade motsättningar mellan olika fack. Samtidigt existerar det i Sverige flera gymnasma förutsättningar för en sådan nyskapelse. Såväl SIF som LOs industriförbundsprincipen. En följd härav är att SIF, precis som de andra facken, rymmer stora låglönegrupper.

De svenska tjänstemännens unikt höga organisationsgrad hade knappast varit möjlig om de inte sluttit sig samman i *egna* förbund och centralorganisationer. Men när tjänstemännen nu väl äger en egen stark facklig bas finns det förutsättningar för ett samarbete på jämställt fot.

Ett fortsatt hinder för en regelrätt sammanslagning av arbetar- och tjänstemanfack utgörs dock av de förras koppling till den politiska arbetarrörelsen. Visserligen är kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet i sin traditionella form under avskrivning. Men skiljeinjen mellan arbetarörelse- och tjänstemannaidentitet är nog inte upphävd därmed. Det utesluter dock inte andra, mer eller mindre långtgående, samarbetsformer.

ANDERS KJELLBERG

Facklig stagnation i USA

I USA går den fackliga stagnationen tillbaka ända till 1950-talets början. Ofta brukar den förklaras med förändringar av arbetskraftens sammansättning. Sådana förändringar bör dock mer ses som en *omedelbar* än som en *grundläggande* orsak till de vikande medlemsiffrorna. Den bakomliggande orsaken till att de amerikanska fackföreningarna ej lyckats penetrera expanderande näringar, grupper och regioner (service, privatanställda tjänstemän och de sydvästra staterna) står att finna i det avgörande nederlag som fackföreningsrörelsen

Facklig organisationsprocent för löntagare (per 31/12)		
	1980	1986
Sverige (1)	83	86
Sverige (2)	78	83
Danmark	74	84 (1985)
Finland	81	80
Belgien	75	74
Norge	58	58
Österrike	58	57
Australien	55	57
Storbritannien	54	43 (1985)
Canada	37	38
Italien	44	36 (1985)
Schweiz	37	34 (1985)
Västyskland	33	31
Nederländerna	38	29
Japan	31	28
USA	23	18
Frankrike	17	15 (1985)